

Den 27 januari är Förintelsens minnesdag. De som överlevde folkmordet för snart 80 år sedan spreds över hela världen. Den unga Hanna Wassermann hamnade i Linköping och denna vecka och nästa berättar vi hennes berättelse.

”Vi visste allt om krematoriet”

Hanna föddes i polska Lodz 1926. Hon överlevde gettot i Sienna, fängelset i Radom, Auschwitz förintelseläger, Malchows arbetsläger och Ravensbrücks koncentrationsläger. Sedan kom hon till Sverige och slog sig ner i Linköping. Som gift hette hon Hanna Dahlgren.

Innan hon dog helt nyligen hann hon bli intervjuad av journalisterna Bernt Hermele och Cato Lein för deras podd och sedermera bok ”Överlevarna: röster från Förintelsen”. I dag publicerar vi en del av deras samtal:

” Det var underbart att heta Wasserman, att vara min pappas dotter. Vi hade samma kemi, vi förstod varandra. Min mamma var världens bästa mamma, men pappa var världens bästa människa. Min pappa var nån sorts hjälte.

Jag hade en syster som var ett och ett halvt år äldre, Genia och en lillebror, Henrik, som kom som en liten Messias.

1931 flyttade vi från Lodz till Gdynia. Vi är en av de första judiska familjerna i Gdynia. Vi flyttar till Gdynia för att det var ett fönster till världen, medan Lodz var stängt.

När vi lämnar Lodz för Gdynia stannar mamma och vi barn hos vår farbror i Gdansk. Efter första natten går mamma ut på gatan och så kommer hon tillbaka och gråter. Då hade någon skrivit på fönstret ”Jude” med en svart pena. Och då grät min mamma.

När jag är sex år blir jag det första barnet i min klass som är judinna. Vår klasslärare är präst, och judiska barn ska inte vara med på lektionen och lyssna på kristen religion. Jag fick sitta under hans kateder med en bok. Jag lyssnar och när de andra inte kan svaret så skriker jag där nerifrån. Då kommer läraren fram till att

jag kan sitta på katedern. Jag får inte sitta med ansiktet mot de där bilderna [på Jesus], men jag får gå och hämta bilderna till lektionerna. Sen kommer jag ihåg att jag satt i hans knä.

När jag är tio år gammal hör jag talas om att andra judiska barn blir jagade. Även jag blir jagad av en pojke, han ropar nånting om att dra av mig flätorna ”skabbiga judinna”. Jag kommer gråtande hem och springer in i affären.

’Men varför gråter du? Är du inte judinna? Det är väl inget att gråta över’, sa pappa.

Och varje gång jag hade skabb i fängelset och i Auschwitz tänkte jag på den där pojken.

Den 3 september 1939 skulle skolan börja. Jag hade som enda judiska barn tenderat och kommit in på gymnasiet. Men jag började aldrig. Den 3 september var vi inte kvar i Gdynia längre. Då fanns inte hemmet längre. Det gick så fort. Det sista vi hör på polsk radio är att Gdynia är bombat. Jag och mina syskon tar det sista legala tåget till Lodz, till våra morföräldrar.

1942 blir det en razzia och tyska soldater kommer för att söka upp Hannas pappa.

Tyskarna väntade på pappa vid polisstationen en bit bort på byvägen. När pappa kom dit tog han av sig hatten och hälsade artigt och gick fram till disken.

De tog ut pappa nerför ett par trappsteg på baksidan, ut till trädgården. Sen sa de till pappa att börja gå.

’Titta inte bakåt, gå bara.’

Och så sköt de honom samtidigt i huvudet med två skott.

Det var den 2 mars 1942.

Det var mycket snö. Vi barn satt ensamma hemma. Då sa min lillebror till mig:

’Hanna kan inte du gå ut och se vad som har hänt?’

Det var en måndag, en marknadsdag med bönder och varor och grönsaker på torget. Jag tog

1934 bodde Hanna Wassermann i polska Gdynia med mamma, pappa och två syskon. FOTO: PRIVAT

en vintersjal och gick ut. Det var en ovanlig tomhet på gatan som ledde fram till torget. Folk bar sig konstigt åt, de undvek mig när jag försökte prata med dem.

’Varför springer ni?’

Men ingen stannade för att svara.

Men så passerade jag en grupp bönder och en av dem sa ’den där herrn från Gdynia’. Och då gick jag fram och sa ’jag hörde att ni talade om herrn från Gdynia’. Och då svarade han: ’Ja, de sköt honom precis’.

Och då skrek jag.

Och jag hörde mitt skrik. Men jag visste inte hur jag skulle sluta skrika.

Jag kan fortfarande skrika när jag tänker på det.

Vad hände med pappas kropp?

Det var vinter. De judiska pojkarna frågade om de fick begrava pappa.

’Ni får göra vad fan ni vill’ svarade tyskarna.

Mamma kunde inte finna sig tillrätta med att pappa låg täckt

med bara lite snö och så fanns risken att hundarna kom och slet sönder kroppen. Hon var där dagligen. Mamma låg där varje dag och skrek ut sin förtvivlan. Människor gick över till andra sidan vägen för att slippa höra hennes skrik. Vi barn kom och hämtade henne varje dag.

Klockan sex den 15 oktober 1942 skulle kyrkklockorna ringa och då skulle vi gå ut. Och alla vet vilka som ska gå ut, det var judarna och de ska gå åt samma håll, vi ska gå ner till torget. Där väntar vagnar som ska ta småbarn samt mammor och barn och de som inte kan gå.

Vi kände lukten av klor från vagnarna som skulle transportera oss till Treblinka. Nazisterna var rädda för tyfus och difteri. Vi visste allt om krematoriet i Treblinka. Vi fick betala för våra biljetter själva och de flesta fick betala tur och retur, trots att vi skulle till ett förintelseläger. Så judarna fick betala för Förintelsen.

Hanna och hennes syster hamnar inte i Treblinka – de smugglas undan av en tysk man.

Vad hände med din syster?

Det vet jag inte exakt. Men jag tror att mannen som räddat oss sköt min syster.

Vad hände med din bror?

Lillebror transporterades till Treblinka, någon gång mellan den 14 och 18 oktober 1942.

Hur mördades han?

Det vet jag inte.

Hur gammal var han?

Han var fyllda fjorton.

Och mamma?

Ingen aning. Hon ville dö som sin man, hon ville bli skjuten. Hon följer med på samma transport som lillebror till Treblinka.

● Texten fortsätter nästa vecka